

Ärende: VN/31917/2023

Begäran om utlåtande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister

1. Allmänna uppfattningen om slopandet av medlingen vid våld i nära relationer

Hur förhåller ni er till att man i regel inte ska få medla vid våld i nära relationer?

Mycket negativt

Här kan ni motivera er åsikt om frågan ovan.

Ålands medlingsbyrå tackar för möjligheten att inkomma med remissvar på den föreslagna lagändringen. I sammanhanget önskar Ålands medlingsbyrå dock påpeka att det hade varit önskvärt att utkastet till lagproposition i sin helhet funnits tillgänglig på svenska.

Ingen process är perfekt, men medlingsprocessen i ärenden som innefattar våld i nära relation har under årens gång utvecklats och förädlats mot bakgrund av de kritiska synpunkter som framförts. Medlingsverksamheterna runt om i landet, inklusive på Åland, är högst medvetna om att medling inte passar i alla situationer, t.ex. inte i situationer av upprepat våld i nära relation, där maktbalansen mellan parterna är skev och där våldet normaliserats. Medling är inte lämpligt när någon under tvång pressas att samtycka till medling. En sådan medling skulle vara helt på tvärs med idén om restorativ rättvisa som den finländska brotts- och tvistemedlingen bygger på. Därför finns det både i lagen och processen trösklar och regler för när medling genomförs och när den inte genomförs. När det rör sig om ett brott som innefattar våld och som riktat sig mot den misstänktes make, maka, barn eller förälder eller mot någon annan som på liknande sätt är närstående till den misstänkte får endast polis- eller åklagarmyndigheten ta initiativ till medling. Man medlar bara om det kan säkerställas (genom separata förmöten och specialutbildade medlare) att samtycket är frivilligt och att ett brottsoffer inte utsätts för ytterligare kränkningar genom ett medlingsförfarande. Enligt medlingslagen medlar man heller inte om inte gärningspersonen erkänner de huvudsakliga sakförhållandena, med andra ord tar på sig ansvaret för det skedda, och detta är extra tydlig praxis i medling i ärenden som omfattar våld i nära relation. Medlingspersonal och medlare utbildar sig kontinuerligt i frågan om hur man bemöter våldsutsatta människor. De medlare som medlar i närståendevåldärenden har förutom grundutbildning i medling (ca 50 h) också specialutbildning i ärenden gällande våld i nära relation (ca 130 h). I sista hand ligger beslutet att medla eller inte medla hos medlingsansvarig på en medlingsbyrå, dvs inte i de frivilliga medlarnas makt.

Vad som utgör en nära relation tolkas brett och tröskeln för vad som kan utgöra våld är låg i medlingsprocessen, vilket gör att medlingspersonal och frivilliga medlare är mycket uppmärksamma på misstankar om tvång eller stor maktobalans generellt, och i synnerhet i de ärenden som är rubricerade som närstående. Separata förmöten hålls alltid för att så långt som bara är möjligt säkerställa att samtycket är frivilligt och att en medling inte innebär ytterligare kränkning för offret.

Målet med medling i sådana ärenden är inte att parter ska fortsätta vara tillsammans eller undvika rättegång, utan att skapa insikter om enskilda beteenden eller beteendemönster och att parterna kan lotsas vidare till samhällets övriga stödmöjligheter. Genom möjligheten att skriva ett avtal i slutet av en medling kan medlingsbyrån följa upp parternas eventuella överenskommelser. Även om ett ärende medlas är det åklagaren som i sista hand fattar beslut om åtal, eftersom även lindrig misshandel i nära relation faller under allmänt åtal. Medlingen kan vara ett komplement till domstolsprocessen.

Sammanfattningsvis är Ålands medlingsbyrå således av den åsikten, att medling utgör ett verktyg i den finländska verktygsboxen för att hantera vissa ärenden under kontrollerade och trygga former. Ett kategoriskt förbud gör att Finland förlorar detta verktyg, som utvecklats och förädlats under lång tid.

2. Konsekvenser

Vad anser ni om konsekvensbedömningen i propositionen? Finns det andra konsekvenser av förslaget än de som beskrivs i utkastet till propositionen?

Å ena sidan motiveras förbudet i propositionen förbudet genom att offrets frivillighet i medlingssituationen ifrågasätts. Förutom att medlingen har processer och metoder för att så långt som det bara är möjligt säkerställa frivilligheten, innebär lagförslaget å andra sidan att offret fråntas själva möjligheten till frivillighet. Utgångspunkten blir bakvänd: inget offer för våld i en nära relation kan få möjlighet att frivilligt medla i en uppkommen situation. Ett kategoriskt medlingsförbud fråntar offret möjligheten att växa ur sin offersroll och minskar vägarna till bemäktigande. Istället understryks offerrollen, något som kan befästas som en del av en individs identitet.

I Ålands medlingsbyrås erfarenhet har medlingen fungerat som en slags avgiftsfri lågtröskelverksamhet för par med begynnande (vålds)problematik i sina förhållanden, även i de ärenden som efter medlingsbyråns bedömning efter separata förmöten inte går vidare. Medlarna får ofta den höra att förmötes- eller medlingssituationen är första gången en part berättat om våldet. Förutom att vara medmänniskor, finnas där och lyssna så har medlingen en viktig "skicka vidare"-funktion: medlingen kan fånga upp personer med problematik och kan lotsa vidare till andra stödtjänster.

Medlingspersonal och medlare utbildar sig kontinuerligt i frågan om hur man bemöter våldsutsatta människor med empati. Utbildningen är gedigen och innefattar olika typer av våld, normaliseringsprocessen, bemötande och lotsande till andra stödtjänster i samhället. Medlingen utgör således en samhällelig kunskapsresurs i dessa frågor. Kunskapen om våld i nära relation behövs också i de ärenden som inte är rubricerade våldsbrott, eftersom våldsproblematik (inklusive andra former av våld såsom psykiskt och ekonomiskt) kan dölja sig också under andra typer av brottsrubriceringar. Om medlingen i ärenden som gäller våld i nära relation avskaffas, kommer denna kunskapsresurs inte längre uppdateras och på sikt försvinna.

I Ålands medlingsbyrås erfarenhet är de ärenden som slutligen klarar medlingsprocessens kontroller för frånvaro av upprepat våld, offrets frivillighet, förövarens ansvarstagande oftast sådana som i den retributiva rättsprocessen kanske helt läggs ner i brist på bevis eller pga våldets "lindriga" art. I sådana fall skulle ett förbud leda till att en uppkommen situation inte behandlas alls. Det motsatta är också missvisande om det appliceras som en kategorisk sanning – att en rättsprocess alltid ligger i offrets intresse.

3. Lagförslaget gällande 3 a § om personrelationer

Kommentera de personrelationer som förbudet mot medling vid våld i nära relationer ska gälla.

De ärenden som efter polisen eller åklagarens första gallring kommer till Ålands medlingsbyrå och innefattar någon form av våld i nära relation är oftast långt ifrån svartvita – våldet är ofta ömsesidigt så att två inblandade parter kan vara både offer och förövare. Medlingsbyrån applicerar redan samma särskilda försiktighetsprocedur för alla ärenden vilka omfattar parter i de relationer som uppräknas i strafflagens 21 kap. 16 § 2 mom. Ofta kan vuxna personer, t.ex. vuxna syskon eller barn och förälder, dra stor nytta av de konflikthanteringsverktyg som medlingen kan erbjuda. Det kategoriska förbudet applicerat på alla de relationer som uppräknas i strafflagen fråntar då möjligheten att reparera sin situation i medling för en stor grupp.

Medlingserfarenheten från Ålands medlingsbyrå indikerar också att den restorativa rätten som medlingen bygger på kan göra störst positiv skillnad just i ärenden som är personliga, framom medling i ärenden där parterna är obekanta för varandra. I de senare fallen tenderar medlingen bli mer "teknisk" till sin natur och parterna motiveras mer av möjligheten att undgå rättegång än möjligheten att reparera situationen.

Den kritik som de senaste åren riktats direkt till Ålands medlingsbyrå från parter i ärenden (både målsägande och misstänkt) som innefattar våld i nära relation har handlat om missnöje med medlingsbyråns beslut att inte medla i ärendet (t.ex. på grund av misstanke om upprepat våld eller för stor maktobalans).

4. Lagförslaget gällande 3 a § om brotten

Kommentera de brott som förbudet mot medling vid våld i nära relationer ska gälla.

Som ovan, den restorativa rättvisans största potential ligger brott av allvarligare karaktär.

5. Övriga kommentarer om lagförslagen gällande 3 a §

Övriga kommentarer om lagförslagen gällande 3 a §.

-

6. Övrigt

Övriga kommentarer om utkastet till propositionen.

Från Ålands medlingsbyrås sida är vi ledsna över att den här kursändringen kommer att begränsa möjligheter för individer i Finland att ta ansvar för sina handlingar på ett värdigt och tryggt sätt. Finland blir ett verktyg fattigare och man backar ett system som redan har utvecklats och även har stor ytterligare utvecklingspotential.

Lukola Mirjami
Ålands medlingsbyrå